

Baba Basra Sources 14

שיטה מקובצת מסכת בבא בתרא דף ה עמוד א

ארבע לצלא וארבע לצלא. פירוש לצלא עבדן והוא השכיר שמעבד את העורות של תגר. ופירוש צלא התגר עצמו בעל העורות ששוכר את העבדן לעבד את העורות וכמו משל אמר לו רב חסדא לרבינא כשראה שהיה רוצה לסלק רוניא מעל לקיחה שטרח בה ולהחזיק אותו לעצמו בדינא דבר מצרא כדי לצרף אותם אל השדה שלו וכן אמר לו כיון שהרי יש לך שדה אחרת בצד שדה זו למה אתה רוצה עדיין לקנות זה האחר ולסלק זה העני מעל לקיחה שטרח בה לעצמו וכי נכסים אלו שאתה מרבה כלום יש לך מהם לאחר מיתה אלא ד' אמות של קבורה שאתה נקבר בלבד כמו לעני שאין לו כלום ויש מפרשים ארבעה לצלא כלומר ארבעה ככרות אוכל העבדן שהוא שכיר אצל בעל העזרות כמו שאוכל בעל העורות עצמו. והפירוש שפירשנו הוא הנכון עד כאן לשון ה"ר יהוסף הלוי נ' מיגש ז"ל:

תוס' הרא"ש

ארבע לצלא וכו'. רש"י ז"ל פירש שני פירושים. וה"ר יהוסף הלוי בן מיגש ז"ל פירש פירוש אחר. ולכל הפירושים קשה לרבינו תם הא אין מרחמים בדין וכו'. ועוד וכו'. ור"מ פירש דקאי אדלעיל דאקפיה רבינא מארבע רוחותיו והיה לו דרך לצאת לבא לשדהו דרך שדות רבינא וזבן ארעא אמצרא דרבינא מבחוץ סבר רבינא לסלוקיה משום שלא היה מצרן אמר ליה ארבעה לצלא כלומר אף על פי שאין לו בגוף שדותיו דרבינא כלום ליטע ולזרוע חשוב הוא מצרן כמו רבינא כיון שיש לו דרך כדאמרי אינשי ארבעה לצלא כלומר בעל העור מרויח ארבעה ועבדן שאין העור שלו מרויח ארבעה אי נמי ארבעה זוזי נותנין לעבד עור קטן כמו עור גדול הכא נמי מה לי מצרן שהקרקע קנוי לו לגמרי מה לי אם הקרקע אינו קנוי לו אלא לדבר אחד לצאת ולבא דרך אותה שדה ותו לא. תוספי הרא"ש ז"ל:

גליון תוס'

ולריצב"א ז"ל נראה ליישב פירוש הזה דהכריחו לנהוג בו מדת רחמנות משום למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמור כי ההיא דסוף פרק האומנין ורבינא סבר לסלוקיה בלא שום גמגום דתשש איסור ושייך למימר שפיר כבר. עד כאן מגליון תוספות:

רשב"א

יד רמ"ה מסכת בבא בתרא דף ה עמוד א

(מו) רוניא זבין ארעא אמצרא דרבינא סבר רבינא לסלוקיה משום דינא דבר מצרא. א"ל רב ספרא בריה דרב ייבא לרבינא אמרי אינשי ארבעי לצלא וארבעי לצלא. כלומר הא עבדן הנקרא צלא שהוא עני ומעבד את העורות בשכר אינו צריך לקבורה אלא ארבע אמות, ואף בעל העורות הנקרא צלא שהוא עשיר אין לו מכל נכסיו לאחר מיתה אלא ארבע אמות של קבורה, ודרך משל אמר לו לפי שהיה עשיר והיה רוצה לסלק את רוניא שהיה עני מעל מקנתו, אמר לו והלא עשיר אתה ויש לך כמה נכסים והתפרנס מהם מה לך עוד לקנות שדה אחרת לסלק עני זה מעל מקנתו שקנה להתפרנס הימנה, וכי נכסים הללו שאתה מרבה יש לך מהם לאחר מיתה אלא ד"א בלבד שאתה נקבר בהן. ולא דינא אמר ליה אלא מדת חסידות אמר ליה למעבד לפני משורת הדין. וה"ה דכל היכא דהוי לוקח עני ובר מצרא דקאתי לסלוקי עשיר, מיבעי ליה לדינא לאוכוחי לבר מצרא ולאודועי כי הני מילי ומאי [דדמיא] (דדנא) להו אי קביל קביל ואי לא קביל פסקינן ליה לדיניה ומסלקינן ליה ללוקח משום דינא דבר מצרא.

בעל המאור מסכת בבא מציעא דף סה עמוד א

לאשה ליתמי ולשותפי לית בה משום דינא דבר מצרא איכא דפשיט מהא היכא דבר מצרא לא מיבעי ליה אלא להרוחה ולוקח דחיק' ליה שעתא ומצטרך ליה לית בה משום דינא דבר מיצרא וכו"כ אבא מארי ז"ל במגלת הנחמה ויש מי שמוסיף סיוע לזה ממעשה דרבינא ורוניא דפרק השותפין.

מלחמת ה' מסכת בבא מציעא דף סה עמוד א

ועוד לאשה ליתמי ולשותפי וכו' עד וכ"כ אבא מרי ז"ל במגלת הנחמה: אמר הכותב תנחומין של הבל נחמו אביו בזה דשאני אשה ויתמי דלאו בני מעבד הישר והטוב נינהו ולא רמו רבנן עלייהו תקנתייהו שאם לא עכשיו אימתי דלאו בני מקח וממכר הם ואפי' הם עשירים כהילני המלכה ובניה ואפילו יש לה בעל אבל באיש רחוק אם לא יקח זו יקח אחרת ואילו הוה עיקר היה להם לחכמים להשמיענו זו שהוא רבוא גדולה מכל מה שהזכירו ומעשה דרוניא אין לו עסק כאן והפירוש הנכון בו ידוע:

עליות דרבינו יונה מסכת בבא בתרא דף ה עמוד א

מתני'. כותל חצר שנפל מחייבין אותו כו', סמך לו כותל א', אף על פי שלא נתן עליו את התקרה, מגלגלין עליו את הכל. פי' 237, כיון דגלי אדעתיה דניחא ליה במה שהגביה חבירו מד"א ולמעלה, מיד קנה חצי הכותל, לפי שזכתה לו חצרו, שהרי חצי הכותל בנוי על חצי חלקו בקרקעו. ואף על פי שלא אמר לו זה תקנה לך חצרך, שהרי ע"כ של זה בנאו, יכול זה לזכות בחצי הכותל להשתמש בו, כיון שבנוי בחלקו, (אלא) [ולא] 238 שיתחייב בכך ליתן חצי 239 ההוצאה. ונמצא זה שלא בנאו ידו על העליונה, אם יחפוץ לא יתן חלקו בהוצאה ולא ישתמש בכותל 240, (כיון שבנוי בחלקו אלא שיתחייב בכותל) 241, וכל זמן שיחפוץ להשתמש בו יזכה בחציו, ומיד שישתמש בו, או שיגלה 242 דעתו שהוא חפץ בו, יתחייב בחצי הוצאת ההגבהה דקניה ליה חצרו כנ"ל 243.

יד רמ"ה מסכת בבא בתרא דף ו עמוד א

(נג) ת"ש בחזקת שלא נתן עד שיביא ראיה שנתן. היכי דמי אילימא דתבעו אחר זמנו ואמר לו פרעתיך בזמני ביומא דשלים ביה כותל הסמיכה. אמאי בחזקת שלא נתן אלא לאו דא"ל פרעתיך בתוך זמני מקמי דסמיך. אלמא במקום חזקה לא אמרינן מה לי לשקר. שאני התם דאמר מי יימר דמחייבין לי רבנן אפילו אמר ליה פרעתיך בזמני נמי אינו נאמן. הדין הוא פירושא דפרישו בה רבואתא ולישנא דמי יימר דמחייבין לי רבנן דייק כוותיהו, דכל כמה דלא מחייבין ליה רבנן לא טרח למפרעיה. ועוד דהא כי קא מיבעיית לן אי אמרינן מה לי לשקר במקום חזקה אליבא דמאן דאית ליה הך חזקה הוא דאיבעיא לן, ומאן דאית ליה הך חזקה אפילו [בדיעבד] [בדידע] דמחייב אית ליה דהא כי פליגי [בדיעבד] פליגי, ואי ס"ד גבי סמך לו כותל אחר נמי כי אמר ליה פרעתיך בזמני או לאחר זמני מהימן א"כ הא דמשנינן שאני התם דאמר מי יימר דמחייבין לי רבנן דמשמע דשאני לן בין היכא דידע דמחייב להיכא דלא ידע, דמידי דלא ידע דמחייב הוא דכי תבעו לאחר זמנו ואמר לו פרעתיך בתוך זמני (מהימן) אינו נאמן, אבל מידי דידע דמחייב בה אף על גב דאמר פרעתיך בתוך זמני מהימן משום מה לי לשקר ואף על גב דחזקה לא עביד דפרע בגו זמניה. מה לי ידע ומה לי לא ידע כיון דאידי ואידי כי אתי סמוך למושלם זמניה ואמר ליה פרעתיך בתוך זמני לא מהימן, וכי תבעיה לאחר זמניה וא"ל פרעתיך בזמני או לאחר זמני מהימן. אידי ואידי מה לי לשקר במקום חזקה וכי היכי דכי ידע דמחייב ותבעו לאחר זמנו וא"ל פרעתיך בתוך זמני מהימן משום מה לי לשקר, כי לא ידע דמחייב נמי כיון דאלו אמר פרעתיך בזמני מהימן כי אמר פרעתיך בתוך זמני נמי להמניה משום מה לי לשקר. אלא משום דהיכא דלא ידע אפילו אמר פרעתיך בזמני נמי לא מהימן ואשתכח דליתיה למה לי לשקר כלל, וכן הדעת נוטה.

רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק יד הלכה א

הפוגם את שטרו, או שעד אחד מעיד על שטרו שהוא פרוע, והבא ליפרע שלא בפני הלוה, והטורף מיד הלוקח, והנפרעים מן היורש בין קטן בין א גדול לא יפרע אלא בשבועה כעין של ב תורה (ואומר) לו כשיתבע השבע ואח"כ תטול, ואם היה ג החוב לזמן ותבע ד בזמנו יפרע שלא בשבועה, עבר זמנו לא יגבה אלא בשבועה.

לחם משנה הלכות מלוה ולוה פרק יד הלכה א

[א] והנפרעין מן היורש וכו'. מה שאמר בין קטן היא כתובת אשה שגובה אפילו בעודן קטנים משום חינא דאי בעל חוב לא אפשר ממ"נ השלשה דברים גובה בלא שבועה כמו שכתב הוא ז"ל ואי במלוה בשטר איך אמר בין שהוא קטן שהרי הוא ז"ל כתב לעיל שאין מקבלין עדות בעודו קטן ואין גובין מהם אלא כשהרבית אוכלת בהן א"ו שהוא דוקא כתובת אשה:

והנפרעין מן היורש בין קטן בין גדול וכו'. וא"ת והא רבינו כתב בפרק י"ב דאין נפרעין מן היורשים כשהם קטנים אלא בכתובת אשה והכא משמע דבכל חוב איירי כדאמר בתר הכי ואם היה החוב לזמן וכו' וי"ל דמ"ש רבינו ז"ל בין קטן לא איירי אלא בכתובה דוקא אבל כל השאר איירי בכל חוב. ומ"ש רבינו ואם היה החוב לזמן וכו' הוא משום דבכל שאר הדינים איירי בכל חוב:

ואם היה וכו'. כתב ה"ה ז"ל אבל אני חוכך בדין פוגם את שטרו וכו' כ"כ הטור בהלכות טוען בשם רבינו ז"ל דפוגם שטרו אפילו היה החוב לזמן לא יפרע אלא בשבועה וקשה דא"כ לימא בגמרא חילוק זה דאיכא בין פוגם לשאינו פוגם דפוגם אפילו תוך הזמן לא יפרע אלא בשבועה מה שאין כן כשאינו פוגם:

רמב"ם הלכות שכנים פרק ג הלכה ב

אחד מן השותפין שבנה הכותל שמבדיל בינו ובין חבירו עד ארבע אמות ותבע חבירו ליתן חלקו בהוצאה ואמר נתתי חלקי, ה"ז בחזקת שנתן ונשבע היסת שנתן ונפטר עד שיביא ראיה התובע שלא נתן, אבל אם בא לתבוע אותו ליתן חלקו בהוצאת שאר הגובה שהוסיף על ארבע אמות מפני שסמך לו או כנגדו ואמר נתתי אינו נאמן, אלא חבירו נשבע בנקיטת חפץ שלא נתן לו ונוטל ממנו כדין כל הנשבעין ונוטלין, עד שיביא ראיה זה שנתן לו.

חידושי הרמב"ן מסכת בבא בתרא דף ה עמוד א

והא דקתני בחזקת שלא נתן עד שיביא ראיה שנתן. כתב בו הרב רבי משה הספרדי ז"ל שהוא נשבע ונוטל, ולא נראה לי אלא הרי הוא כפרעתין בתוך זמני וגריע מינה, והתם בלא שום שבועה שקיל.

יד רמ"ה מסכת בבא בתרא דף ה עמוד א

ברם צריך את למידע דכל היכא דמוקמינן ליה בהאי עניינא בחזקת שנתן, משתבע היסת כשאר תביעות דעלמא ומיפטר. וכל היכא דמוקמינן ליה בחזקת שלא נתן וליכא כפירה אלא גבי פרעון, דינא הוא דשקיל תובע בלא שבועה, דסוגיין לקמן דכל היכא דלא ידע דמחייבין ליה רבנן פשיטא לן דהוה בחזקת שלא נתן טפי מהקובע זמן לחבירו ואומר לו פרעתין בתוך זמני. וכיון דקי"ל התם דשקיל בלא שבועה ואפילו מיתמי כל שכן הכא דשקיל בלא שבועה.

שו"ת חתם סופר חלק ה (חושן משפט) סימן קנז

שלום וכ"ט לתלמידי הרב המופלג מו"ה אהרן נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ט טאטיס יע"א.

על דבר שאלתו בצוואת ש"מ אשר עשה איש אחד זה כמה שנים והלך לעולמו ושבק חי' לכל ישראל ולכל רבנים וכתב בצוואה בסימן ה' בלשון זה איך שענקע אן החברא דביקור חולים פה פינף הונדערט גולדען לחלוטין לצמימות עלמין ובסוף הצוואה כתב וזה לשונו אללעס וואס איך פערמאכט אונד פערשענקט האבע איזט ניכט אין בארען דא, זאנדערן אין שולדען אונד פערשידענע פראדוקטען, זאללטען זיא שטייגען אדער פאללען אין פרייז זא ווירד אללעס פראפארציאנירט איינען יעדען גלייך. והנה אשת העושר הנ"ל וגם בן אחד יורש גדול הי' בשעת מיתה והם נושאים ונותנים בתוך הבית ונתנו לחברא הנ"ל בכל שנה ושנה הרווחים מה' מאות זהו' ועתה הגדילו היתומים אשר היו קטנים באותו זמן וחשבו ועלו הרווחים לחמש מאות זהו' וטוען היתומים מעתה אין עלינו שום חוב כי חשבנו הרווחים לקרן מאחר כי אין דעת אבינו ז"ל שיהי' סך הנ"ל להיות קרן קיימת לנושא פירות בכל שנה ושנה כי הלשון לחלוטין ולצמימות עלמין מורה שמיד יכולין החברא לעשות עם הקרן כפי צרכם ולא שיגדל המעות. ומה שנתן אחינו הגדול לשם ריוח טעות הי' בידו לפי שסבר שזה הי' דעת של אבינו ומעתה טוען היתומים הנ"ל אחת משתים או שהקרן יתחלקו ליורשים או שהבן הגדול מאחר שעשה שלא כהוגן לפי דעתם הוא ישלם להם מהקרן כפי חלקם ועל /זה/ נשאלתי מאת הנגיד הנ"ל מאחר שהוא כעת ממשפחתינו ודבריו נשמעים אצלם לכן רוצה לידע הנגיד הנ"ל דתי תורתינו הקדושה הדין עם מי ונפשי ידעת מאד את מך ערכי ובפרט בדיני ממון לכן באתי לשאול את פי אדמו"ר הרב הגאון נ"י.

פה בקרית חוצות אין לי ספרים אפי' לציין מ"מ בדין פשוט כזה אשיב מיד כפי הנראה דעת המצוה שיזכו מקבלי מתנתו מיד ככל צוואת ש"מ והרי הוסיף שאפילו יתייקרו הנכסים קודם פרעון למקבלי מתנתו יזכו גם הם בהריוח לפי ערך נמצא זכו בני ח"ק מיד ברגע מיתתו בסך ה' מאות זהו' שלהם וידוע דרך ח"ק לסגל המעות ע"ד היתר או ריבית גוי עפ"י דינא דמלכותא ו' פראצענטא או לקנות פאפירען בעד ה' פראצענטא כידוע והוה ריוח שלהם מבורר

והמבטל כיסם חייב לשלם עפ"י פסק ש"ע ח"מ סי' רצ"ב סעי' ז', אלא הש"ך שם סקט"ו נוטה לדעת המהרש"ל דאינו אלא גרמא בניזקין וכן נראה ממ"ש סימן ס"א סק"י ויעיי' ש"ע סס"י פ"א ובי"ד סי' קע"ו בש"ך ס"ק מ"א וא"כ אם עדיין לא הי' נותן להח"ק פרס שלהם שנה בשנה והם באו להוציא מידו קשה להוציא נגד הנ"ל אך כיון שלא רצה להיות גרמא בניזקין ובפרט בנזק צדקה לעניים ועשה את שלו ושילם להם הזיקם בכל שנה ושנה אין לנו לומר ששילם על הקרן ולשווי' גרמא בנזקי צדקת עניים ואפי' בניזקי אחר נמי לא, והיינו במה שהי' היזק מבורר ששה פראצענטא עפ"י דינא דמלכותא שהי' יכולים להלות בהיתר ואמנם האח הלז צריך לברר להיתומים שגם הוא הי' עושה זה לטובת המו"מ שלו שנשא ונתן לטובת היתומים כדי שירוויחו נכסי היתומים בכר ואם אינם מאמינים לו ישבע על ככה ואם לא ישלם להם הפסדם ואו יש בידו פטור שבועה מהממנה אותו ומעלתו בפנים ואחתום בברכה א"נ. יערגן יום א' כ"ג מנחם תקצ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ.